

Związki zawodowe

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film samouczek](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych (OPZZ)*, dostępny w internecie: pamiec.pl [dostęp 1.03.2021 r.].
- Źródło: Adam Łopatka. Cytat za: Witold Suchowicz, *Funkcja obronna związków zawodowych oraz zagadnienia partycypacji i współodpowiedzialności*, 1982.

- Źródło: Krzysztof Olechnicki, Paweł Załęcki, *Słownik socjologiczny*, Toruń 1997, s. 261.
- Źródło: Andrzej Antoszewski, Ryszard Herbut, *Leksykon politologii*, Wrocław 2002.
- Źródło: Judy Pearsall, *The New Oxford Dictionary*, Oxford 1998, s. 315.
- Źródło: Adam Leszczyński, *Czas na podwyżki*, „Gazeta Wyborcza” 17.08.2013 r., dostępny w internecie: wyborcza.pl.
- Źródło: *Wielka Encyklopedia Powszechna PWN*, Warszawa 1969, s. 810.
- Źródło: Gerhard Wahrig, *Deutsches Wörterbuch*, Monachium 2001, s. 218.
- Źródło: CBOS, *Związki zawodowe w Polsce. Komunikat z badań nr 138/2019*, dostępny w internecie: cbos.pl [dostęp 27.10.2020 r.].
- Źródło: (...), dostępny w internecie: (...) [dostęp 1.03.2021 r.].
- Źródło: *Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych*, dostępny w internecie: isap.sejm.gov.pl [dostęp 27.10.2020 r.].

Związki zawodowe

Źródło: domena publiczna.

Materiał jest częścią serii „**Inne spojrzenie**”.

((Adam Leszczyński

Czas na podwyżki

Płace są wyższe – a ich rozpiętość niższa – w krajach, w których są silne związki zawodowe (takich jak Niemcy czy Francja). Związki mają wiele wad, ale historycznie odgrywały ważną rolę – wzmacniały pozycję pracowników w rynkowej relacji.

Źródło: Adam Leszczyński, *Czas na podwyżki*, „Gazeta Wyborcza” 17.08.2013 r., dostępny w internecie: wyborcza.pl.

Pierwsze związki zawodowe powstały w XVIII w. w Wielkiej Brytanii. Obecnie istnieją w każdym państwie demokratycznym. Zastanów się nad rolą, jaką odgrywają w relacjach pracownik–pracodawca. Czy bez nich możliwe jest sprawne funkcjonowanie gospodarki wolnorynkowej? Jakie problemy i dla kogo stwarzają, a jakie rozwiązują?

Twoje cele

- Wyjaśnisz, czym są związki zawodowe.
- Scharakteryzujesz współczesną rolę i pozycję związków zawodowych.

- Ocenisz skuteczność związków zawodowych w różnych okresach, w tym w przyszłości.

Przeczytaj

Grupy interesu na rynku pracy

Związki zawodowe nie są jedynymi organizacjami istniejącymi na rynku pracy.

Grupa interesu to grupa ludzi zjednoczonych wspólnym, uświadomionym celem, mająca formalną strukturę oraz wspólne założenia, która dąży do wywierania nacisku na proces formułowania i wprowadzania w życie polityki państwa przez uzyskanie wpływu na instytucje polityczne: rząd, parlament, sądy, partie polityczne, władze lokalne i organy międzynarodowe. Grupa ta kreuje i implementuje decyzje dotyczące realizacji jej celów.

Głównymi grupami interesu na rynku pracy są:

- **związki przedsiębiorców** (np. zrzeszenia pracodawców);
- **związki pracobiorców** (np. związki zawodowe).

W przypadku pracodawców organizacjami takimi są z reguły ich konfederacje czy związki, stowarzyszenia biznesowe i izby gospodarcze. Są to zatem z reguły określone grupy o charakterze zrzeszeniowym. Z treści Ustawy o organizacjach pracodawców (Dz.U. 55/1991, poz. 235) wynika, że pracodawcy prowadzący **działalność gospodarczą**, bez względu na swój charakter prawny, mają prawo tworzyć bez uprzedniego zezwolenia związki według swego uznania i do nich przystępować.

Porozumienie MSWiA i związków zawodowych funkcjonariuszy (8.11.2018)

Źródło: Andrzej Mitura, domena publiczna.

Można więc spróbować zdefiniować **organizacje pracodawców** jako dobrowolne stowarzyszenia przedsiębiorców danej branży, opracowujące strategie bazujące na ich wspólnym interesie.

Związki zawodowe

Istota ruchu związkowego tkwi w jego demokratycznym charakterze, a sposób i cele działania, określone przez pracowników, odnoszą się zarówno do stosunków zewnętrznych, jak i wewnętrznych. Związki zawodowe mimo wielu różnic są powoływane przede wszystkim w celu reprezentowania i obrony ekonomicznych i socjalnych interesów pracowniczych.

Istotę i funkcje ruchu związkowego odzwierciedlają różne jego definicje:

- encyklopedyczne;
- politologiczne;
- jurydyczne;
- socjologiczne itd.

Wielka Encyklopedia Powszechna PWN definiuje związki zawodowe jako:

“ ***Wielka Encyklopedia Powszechna PWN***

Masowe organizacje społeczne, zrzeszające na zasadzie dobrowolności ludzi pracy najemnej poszczególnych zawodów lub gałęzi produkcji, powołane dla obrony ich wspólnych interesów ekonomicznych i społecznych, rozwijające również działalność samopomocową i kulturalno-wychowawczą.

Źródło: *Wielka Encyklopedia Powszechna PWN*, Warszawa 1969, s. 810.

Według *Słownika socjologicznego*:

“ **Krzysztof Olechnicki, Paweł Załęcki**

Słownik socjologiczny

Związek zawodowy to utworzona przez robotników lub innych pracowników najemnych masowa, dobrowolna organizacja formalna, której celem jest ochrona interesów grupowych jej członków (najczęściej poprawa warunków płacy i pracy, wpływy polityczno-ekonomiczne itp.), obejmująca przeważnie pracowników tej samej profesji.

Źródło: Krzysztof Olechnicki, Paweł Załęcki, *Słownik socjologiczny*, Toruń 1997, s. 261.

Według oxfordzkiego słownika związki zawodowe to:

“ **Judy Pearsall**

The New Oxford Dictionary

Zorganizowane zrzeszenie pracowników w związek, grupę związkową bądź zawodową, utworzoną w celu ochrony ich praw i interesów.

Źródło: Judy Pearsall, *The New Oxford Dictionary*, Oxford 1998, s. 315.

W encyklopedii niemieckiej znajdujemy definicję mówiącą, że związek zawodowy jest to:

Gerhard Wahrig

“ *Deutsches Wörterbuch*

Stowarzyszenie pracobiorców w celu zabezpieczenia ich własnych interesów przeciwko pracodawcom, rządowi itp.

(...) Związek zawodowy kilku kopalń (przedsiębiorstw pożyczkowych), którego członkowie wedle swojego udziału ponoszą zysk lub stratę.

Źródło: Gerhard Wahrig, *Deutsches Wörterbuch*, Monachium 2001, s. 218.

Leksykon politologii definiuje związki zawodowe jako:

“ Andrzej Antoszewski, Ryszard Herbut

Leksykon politologii

Stowarzyszenia pracowników zatrudnionych przede wszystkim w organizacjach przemysłowych i handlowych, których zasadniczym celem jest oddziaływanie za pośrednictwem kolektywnych działań na poprawę m.in. warunków płacowych, warunków zatrudnienia i pracy czy też w kierunku osiągnięcia określonych celów politycznych.

Źródło: Andrzej Antoszewski, Ryszard Herbut, *Leksykon politologii*, Wrocław 2002.

Związek zawodowy, według definicji [Międzynarodowej Konfederacji Wolnych Związków Zawodowych](#), jest organizacją powstałą w wyniku walki i opartą na doświadczeniach określonych wartości. Wartości nadające sens i znaczenie ruchowi związkowemu to:

- wolność;
- dobrowolność;
- niezależność;
- solidarność;
- obrona praw pracowniczych, demokracji.

Natomiast Międzynarodowa Organizacja Pracy określa związek zawodowy jako „zrzeszenie pracobiorców, zorganizowanych ponadzakładowo, niezależnych od partii politycznych i administracji państwowej. Związki powinny być niezależne od pracodawców. Interesy ekonomiczne własnych członków muszą realizować przede wszystkim przez rokowania w sprawach płacowych i przez zagwarantowanie zbiorowych układów pracy, stosując różne formy nacisku aż do ogłoszenia strajku jako środka ostatecznego”.

Polska Ustawa o związkach zawodowych z dnia 23 maja 1991 r. definiuje związek zawodowy jako „dobrowolną i samorządną organizację ludzi pracy, powołaną do reprezentowania i obrony ich praw, interesów zawodowych i socjalnych”.

W literaturze przedmiotu funkcjonują różne definicje związków zawodowych. Jedna z definicji określa je jako dobrowolne zrzeszenie pracowników, mających na celu obronę

własnych interesów, tzn. polepszenie warunków pracy, zapewnienie wzrostu płac, łącznie ze wzrostem kosztów utrzymania oraz wzrostem produktywności pracy.

Według [Michała Seweryńskiego](#) właściwa byłaby definicja związku zawodowego stwierdzająca, że jest on organizacją pracowników i innych osób uprawnionych przez ustawę do zrzeszania się w związkach. Eksponowałaby ona przede wszystkim pracowniczy charakter związku, zgodnie z konwencją nr 87 [MOP](#) i innymi aktami międzynarodowymi, uznając wolność koalicji. Byłaby więc widoczna różnica między związkiem zawodowym a samorządami zawodowymi, zrzeszającymi nie tylko pracowników, lecz także osoby wykonujące pracę na własny rachunek bądź w inny sposób związane z danym zawodem.

Natomiast [Adam Łopatka](#) określa związek zawodowy jako:

((Adam Łopatka

Organizację ludzi pracy najemnej, masową, zrzeszającą osoby tego samego zawodu lub tej samej gałęzi produkcji, powołaną do obrony wspólnych interesów ekonomicznych i społecznych pracowników najemnych (nie tylko swoich członków), działającą na rzecz podniesienia poziomu kulturalnego i wyrobienia społecznego ludzi pracy.

Źródło: Adam Łopatka. Cytat za: Witold Suchowicz, *Funkcja obronna związków zawodowych oraz zagadnienia partycypacji i współodpowiedzialności*, 1982.

Każda próba definiowania związku zawodowego przekonuje nas, że mamy do czynienia z pojęciem złożonym. Ustalmy więc na potrzeby niniejszego opracowania, że związek zawodowy jest to dobrowolny, demokratyczny ruch pracowników, który łączy swoje siły w celu przedstawiania wspólnych żądań oraz obrony przysługujących im praw. Musi być to organizacja stała, przedstawiająca swoje żądania długoterminowo.

Istota ruchu związkowego

Istotą ruchu związkowego od strony prawnej jest zespół kompetencji (uprawnień i powinności), które umożliwiają artykulację oraz aktywne, skuteczne orzecznictwo i obronę interesów pracowniczych. Do interesów tych należą: prawo do pracy, sprawiedliwa płaca, warunki pracy i systemy zabezpieczeń społecznych. Związki

zawodowe uczestniczą w rokowaniach, rozwiązywaniu indywidualnych i zbiorowych sporów z pracodawcą, a także stosują – w razie uzasadnionej potrzeby – akcje zbiorowe (w tym strajki) jako niezbywalne prawa ludzi pracy. Są to dwa typowe sposoby działania związków zawodowych jako grupy nacisku, dążącej do zrealizowania określonego zadania (między innymi uzyskania korzystnych rozstrzygnięć w danej sprawie) oraz jako zrzeszenia stale chroniącego interesy pracownicze. Związek zawodowy stanowi więc tzw. ciało pośredniczące między jednostką a władzą administracyjną bądź polityczną. Nie wystawia on zazwyczaj swoich kandydatów w wyborach (choć takim ewenementem mogli być kandydaci z list wyborczych NSZZ „Solidarność”) oraz nie uczestniczy w walce o bezpośredni udział we władzy państwowej. Stara się jednak skutecznie wpływać na środki decyzyjne po to, aby uzyskiwać możliwie najkorzystniejsze posunięcia i decyzje dla określonych grup pracowniczych.

Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” – instalacja artystyczna na zieleńcu wokół placu Solidarności w Gdańsku (2014–2015)
Źródło: Borys Kozielski, licencja: CC BY 4.0.

Związki zawodowe w Polsce

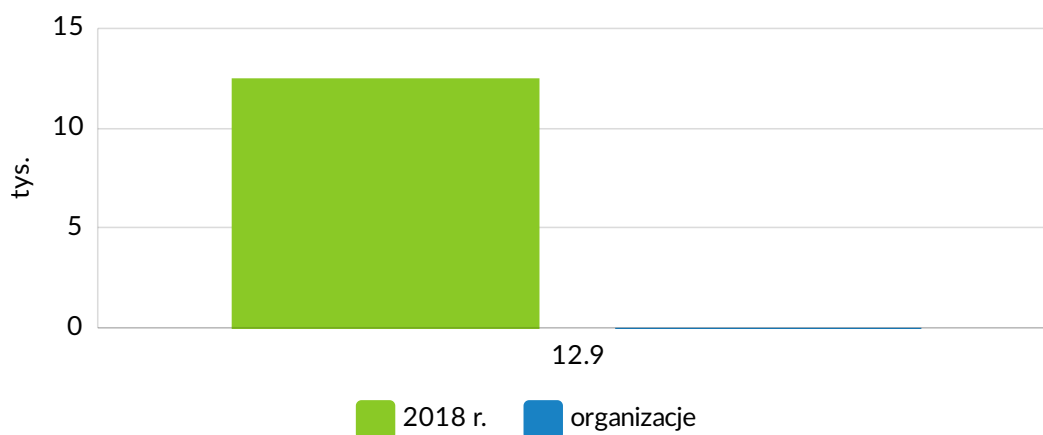
Pierwsze związki zawodowe działały na ziemiach polskich pod koniec XIX w. Najpierw powstały one w zaborze rosyjskim tworzone przez Ludwika Waryńskiego (tzw. Kasy oporu, które w 1878 r. liczyły około 300 członków), potem pruskim (1889 r. – na górnym Śląsku powstaje Związek Wzajemnej Pomocy), a na końcu austriackim, gdzie utworzono m.in. związki o charakterze chrześcijańsko-społecznym (np. Polskie Zjednoczenie Zawodowe Robotników Chrześcijańskich). W okresie II RP istniało ok. 2 tysięcy organizacji związkowych, do których – według danych z 1935 r. – należało 941 tys. członków. Rozwój tych organizacji zahamowała II wojna światowa.

W 1945 r., po przejęciu władzy przez komunistów, jedynym działającym zrzeszeniem związków zawodowych było podporządkowane władzy Zrzeszenie Pracowniczych Związków Zawodowych (od 1949 r. – Zrzeszenie Związków Zawodowych). Stan ten trwał aż do 1980 r., kiedy to po strajkach robotniczych władze zgodziły się na legalizację Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”. Jego działalność została zawieszona wraz z wprowadzeniem stanu wojennego, a w 1982 r. nakazano jego rozwiązanie. Do ponownej jego legalizacji doszło dopiero w 1989 r.

W 1984 r. powstało Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych. Do 1990 r. OPZZ było jednak silnie podporządkowane Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej.

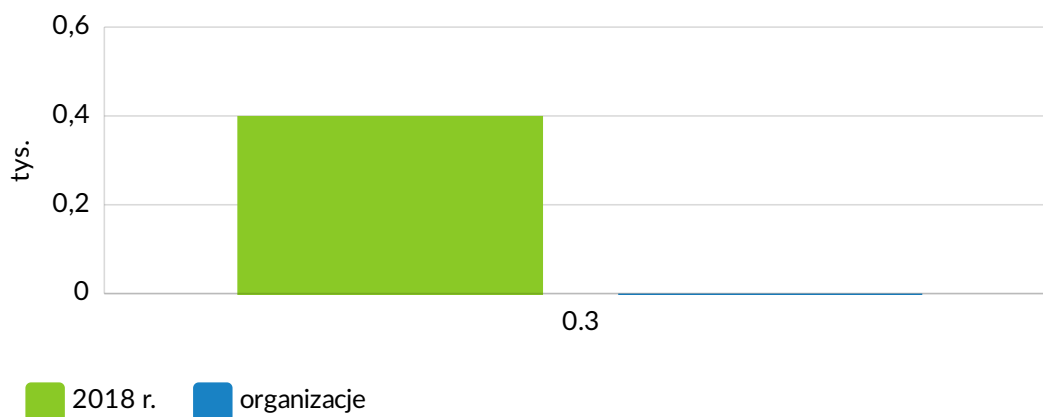
Po roku 1989 zainteresowanie działalnością związków zawodowych, szczególnie NSZZ „Solidarność”, wzrosło wśród Polaków. W szczytowym okresie do Solidarności należało około 10 mln członków. Obecnie jednak tendencja jest odwrotna. Związki zawodowe odnotowują spadek liczby członków i zainteresowania ich działalnością (w odróżnieniu od organizacji pracodawców). Odzwierciedlają to poniższe dane GUS:

Liczba aktywnych organizacji pracodawców i związków zawodowych (w tys.):

Oprac. na podst.: GUS, *Partnerzy dialogu społecznego – organizacje pracodawców i związki zawodowe w 2018 r.*, 2019, s. 1, stat.gov.pl.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Oprac. na podst.: GUS, *Partnerzy dialogu społecznego – organizacje pracodawców i związki zawodowe w 2018 r.*, 2019, s. 1, stat.gov.pl.

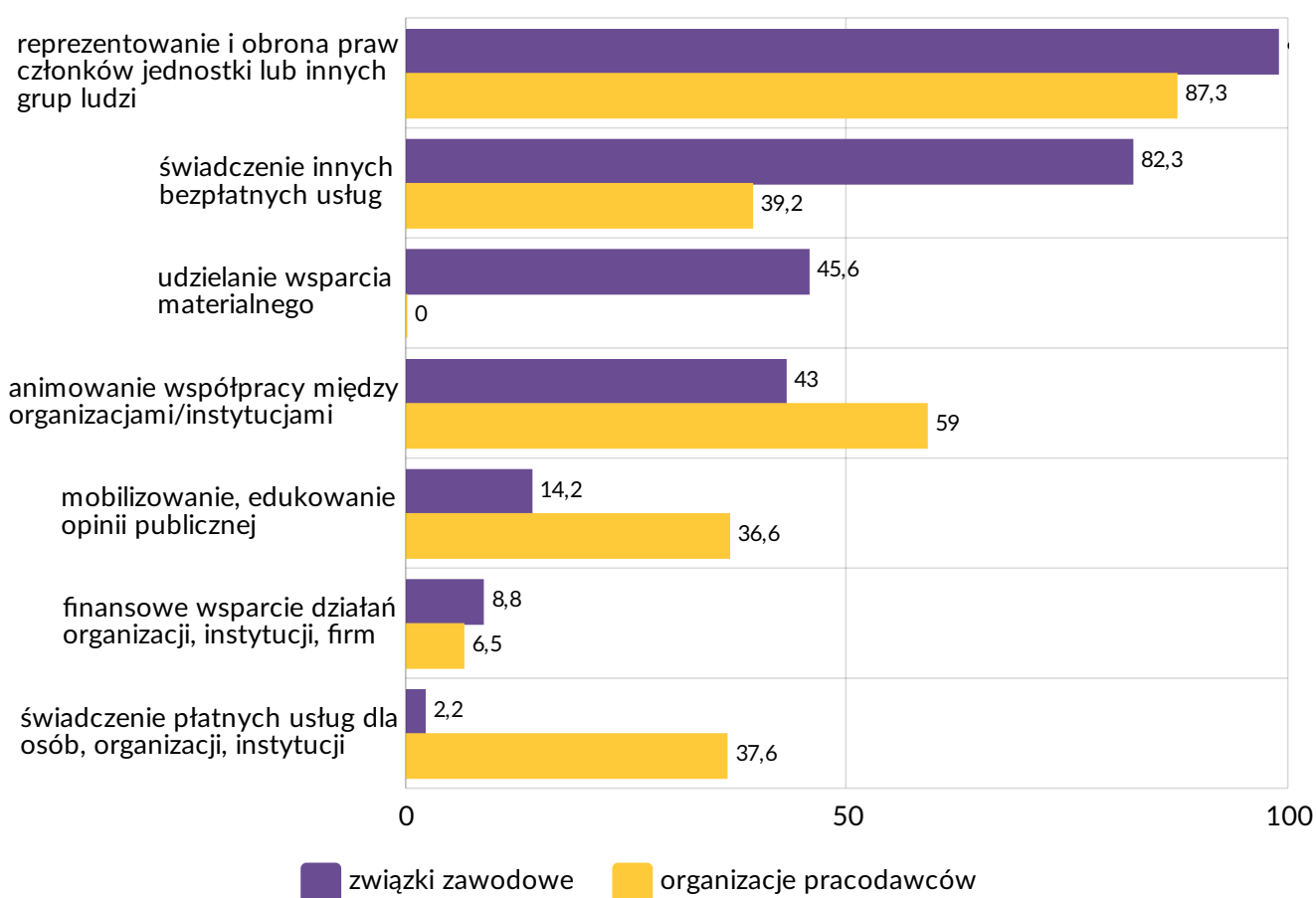
Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

W 2018 r. do związków zawodowych należało jedynie około 1,5 mln osób, czyli o 1,1% mniej niż w 2014 r., co stanowiło 4,9% dorosłej ludności Polski i jedynie 16,3% osób zatrudnionych

na podstawie stosunku pracy w zakładach zatrudniających powyżej dziewięciu osób.

Istnieją trzy duże centrale związkowe: NSZZ „Solidarność”, Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych oraz Forum Związków Zawodowych. Zrzeszają one związki z różnych branż. Oprócz wymienionych central istnieją federacje (ok. 300), organizacje związkowe o zasięgu ogólnopolskim (ok. 270) oraz lokalne organizacje związkowe (ok. 24 tys.).

Obecnie związki zawodowe oraz organizacje pracodawców w Polsce deklarują następującą działalność (odsetek organizacji pracodawców i związków zawodowych w 2018 r. według form działalności):

Oprac. na podst.: GUS, *Partnerzy dialogu społecznego – organizacje pracodawców i związki zawodowe w 2018 r.*, 2019, s. 3, stat.gov.pl.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Słownik

działalność gospodarcza

zarobkowa działalność wytwórcza, budowlana, handlowa, usługowa oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobywanie kopalin ze złóż, a także działalność zawodowa, wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły

Międzynarodowa Konfederacja Wolnych Związków Zawodowych

(ang. International Confederation of Free Trade Unions, ICFTU); największe światowe zrzeszenie związków zawodowych, powstało na kongresie założycielskim w dniach 1-3 listopada 2006 r. w Wiedniu

Międzynarodowa Organizacja Pracy (MOP)

(ang. International Labour Organization); agencja ONZ zajmująca się problemami pracowniczymi, a szczególnie ograniczaniem pracy dzieci, ochroną praw pracowników, polepszaniem warunków do pracy i życia, tworzeniem miejsc pracy i szkoleń oraz opracowywaniem międzynarodowych standardów pracy

Film samouczek

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem na temat zakładania organizacji związkowej i zastanów się, czy lepiej zakładać nowy związek zawodowy, czy przystąpić do organizacji już istniejącej.

Trwa wczytywanie danych...

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DZJyhJazX>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału pod tytułem Jak założyć związek zawodowy?

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Zapoznaj się z tabelą i wykonaj ćwiczenie.

Członkostwo w związkach zawodowych

Związek zawodowy	Deklaracje ogółu badanych (w %)		Deklaracje pracowników najemnych (w %)	
	VI 2017	IX 2019	VI 2017	IX 2019
NSZZ „Solidarność”	1,5	2,9	3,0	6,3
Związki zrzeszone w Ogólnopolskim Porozumieniu Związków Zawodowych	2,3	1,6	4,6	3,4
Związki zrzeszone w Forum Związków Zawodowych	0,6	1,0	1,3	2,2
Inne związki	0,8	0,5	1,9	1,0
Ogółem	5,2	6,0	10,8	12,9

Źródło: CBOS, *Związki zawodowe w Polsce*, „Komunikat z badań” nr 138/2019, dostępny

w internecie: cbos.pl [dostęp 27.10.2020 r.].

Ćwiczenie 5

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

” Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych

Art. 2.

1. Prawo tworzenia i wstępowania do związków zawodowych przysługuje osobom wykonującym pracę zarobkową.

Źródło: *Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych*, dostępny w internecie: isap.sejm.gov.pl [dostęp 27.10.2020 r.].

Ćwiczenie 6

Ćwiczenie 7

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj ćwiczenie.

” (...)

§ 4 Do celów i zadań Związku należą:

1. reprezentowanie interesów gospodarczych i społecznych zrzeszonych w nim podmiotów w zakresie ich działalności wytwórczej, handlowej, budowlanej lub usługowej, w szczególności wobec organów państwowych, samorządu (...),
2. kształtowanie i upowszechnianie zasad etyki w działalności gospodarczej, w szczególności opracowanie i doskonalenie norm rzetelnego postępowania w obrocie gospodarczym (...).

Źródło: (...), dostępny w internecie: (...) [dostęp 1.03.2021 r.].

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj ćwiczenie.

” *Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych (OPZZ)*

Zrzeszenie związkowe podporządkowane PZPR, powstałe w 1984 r.

Powstałe w listopadzie 1984 r. porozumienie działających oficjalnie związków zawodowych miało być przeciwwagą dla zdelegalizowanej i działającej w ukryciu „Solidarności” i skupiać się na ochronie praw pracowników bez wysuwania postulatów natury politycznej.

W przeciwieństwie do niezależnej od władzy „Solidarności”, związki te były podporządkowane rządowi PRL i realizowały linię partii rządzącej.

Źródło: *Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych (OPZZ)*, dostępny w internecie: pamiec.pl [dostęp 1.03.2021 r.].

Uzasadnienie:

Dla nauczyciela

Autorka: Małgorzata Krzeszowska

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie

Temat: Związki zawodowe

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

VI. Społeczeństwo obywatelskie i kultura polityczna.

Uczeń:

7) charakteryzuje cele i działania związków zawodowych oraz innych organizacji reprezentujących interesy różnych kategorii społeczno-zawodowych; przedstawia związki zawodowe funkcjonujące współcześnie w Rzeczypospolitej Polskiej.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- definiuje pojęcie związku zawodowego;
- charakteryzuje współczesną rolę i pozycję związków zawodowych;
- ocenia skuteczność związków zawodowych w różnych okresach, w tym w przyszłości.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- mapa myśli;
- rozmowa nauczająca;

- dyskusja.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Faza wstępna

1. Zapoznanie z tematem i celami zajęć.
2. Weryfikacja wiedzy pierwotnej. Uczniowie tworzą na tablicy mapę myśli wokół pojęcia „związek zawodowy”. Następnie układają pytania do mapy myśli, na które chcieliby uzyskać odpowiedź w trakcie zajęć.

Faza realizacyjna

1. Podział na grupy. Każdy zespół zapoznaje się z definicjami związków zawodowych w sekcji „Przeczytaj”. Następnie wybiera tę, która jego zdaniem najlepiej odzwierciedla ideę związków zawodowych. Wybraną definicję poszczególne grupy przedstawiają na forum klasy wraz z uzasadnieniem swojego wyboru.
2. Praca w parach: analiza działalności związków zawodowych i organizacji pracodawców w Polsce na podstawie danych w sekcji „Przeczytaj”. Następnie uczniowie rozmawiają na temat obecnej działalności związków zawodowych. Na koniec wybrana osoba podsumowuje rozmowę.
3. Praca z filmem. Po zapoznaniu się z materiałem uczniowie dyskutują na temat procedury zakładania związku i głosują, czy lepiej założyć nowy związek, czy też przystąpić do już istniejącej organizacji.
4. Praca w parach: przygotowanie argumentów do dyskusji dotyczącej ćwiczenia 2 dołączonego do filmu. Uczniowie dyskutują, a następnie wybrane osoby przedstawiają wnioski.

5. Uczniowie wykonują indywidualnie ćwiczenie nr 5 z sekcji „Sprawdź się”, a następnie porównują swoje odpowiedzi z kolegą lub koleżanką.

Faza podsumowująca

1. Wybrana/chętna osoba odczytuje pytania postawione na początku lekcji, następnie uczniowie na nie odpowiadają. W razie potrzeby nauczyciel uzupełnia wypowiedzi uczniów.

2. Uczniowie wypełniają ankietę ewaluacyjną z oceną lekcji, pracy własnej oraz pracy klasy.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują pozostałe ćwiczenia interaktywne. Przygotowują uzasadnienia poprawnych odpowiedzi.

2. Napisz krótką notatkę, uwzględniając w niej najistotniejsze informacje dotyczące zagadnień poruszanych na zajęciach.

Materiały pomocnicze:

Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych, isap.sej.gov.pl.

Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych (OPZZ), pamiec.pl.

CBOS, *Związki zawodowe w Polsce*, „Komunikat z badań” nr 138/2019, cbos.pl.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Uczniowie mogą wykorzystać film samouczek do przygotowania prezentacji multimedialnej.